

היסטוריה

היסטוריה, לימודי חובה – חלק א', 022115

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

חלק I – הלאומיות בישראל ובעמים בראשית הדרך עד 1920

א. מאפייני תופעת הלאומיות המודרנית, והתנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19

1. המאפיינים של תופעת הלאומיות המודרנית.
 2. המאפיינים של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
 3. הגורמים לצמיחתן ולהתגבשותן של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.
 4. דפוסי הגשמה של שתי תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19: מי שלט במדינה, מטרת המאבק, הכוחות הפעילים שהניעו את המאבק, השלבים העיקריים, הגורמים המסייעים והגורמים המעכבים בניהול המאבק, תוצאות המאבק.
- הערה:** בסעיף זה אין הכוונה לתנועה הציונית.

ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית ומאפייניה העיקריים

1. הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית.
2. התרומה של בנימין זאב הרצל לבנייתה ולארגונה של התנועה הציונית: "מדינת היהודים", תכנית באזל, המסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה, ניסיונותיו לקדם את קבלת הצירטר, ויכוח אוגנדה.

ג. דפוסי הפעילות של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל

2. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: הסיבות לעליות לארץ-ישראל, מפת ההתיישבות, צורות התיישבות, מסגרות פוליטיות, חברתיות וביטחוניות, תרבות וחינוך, אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונים.

ד. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה

5. הצהרת בלפור: תוכנה, הקשיים הנובעים מנוסח הצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן הצהרה, כיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים והערבים.

פרק סיכום

נקודות דמיון ונקודות שוני בין התנועה הציונית בראשית דרכה ובין תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה

במאה ה-19

- נקודת דמיון: הגורמים להתעוררות התנועות הלאומיות, המטרות, דרך בנייתן, הדרכים שהן נקטו להשגת מטרותיהן.
- נקודות שוני: הקשיים המיוחדים שעמדו בדרכה של התנועה הציונית.

חלק II – ממדינת מקדש לעם הספר – בית שני

פרק ראשון: יהודה בתקופה הפרסית

ג. עזרא ונחמיה

1. עזרא הסופר – מעמדו, סמכויותיו ופעולותיו לגיבוש שבי ציון: קשיים והישגים.
2. נחמיה – מעמדו, סמכויותיו ופעולותיו: קשיים והישגים.

פרק שני: מאפייני ההלניזם

- ג. מאפייני התרבות ההלניסטית כתרבות אוניברסלית, שילוב תרבות המזרח והשפעות מתרבות יוון

פרק שלישי: המפגש בין החברה ביהודה להלניזם

ב. השפעת ההלניזם על החברה ביהודה

1. השפעות המפגש עם ההלניזם על צביונה של החברה היהודית בתחומים: דת, תרבות, אורחות חיים, מפעלי בנייה, שינויים באופייה של ההנהגה (צמיחת שכבת אצולה שלא ממעמד הכהונה ולא מצאצאי בית דוד).

ג. המאבק בין המתיוונים למתנגדיהם ביהודה

1. הכהונה הגדולה מובילה מהלך של העמקת ההתייוונות ביהודה: הניסיון להקים את הפוליס "אנטיוכיה" בירושלים.

2. ה"חסידים" כמובילים את ההתנגדות לתהליך ההתייוונות.

ה. מרד החשמונאים בימי מתתיהו ויהודה המכבי

1. הסיבות למרד החשמונאים.
2. הישגי יהודה המכבי במלחמותיו וההסברים להצלחותיו.
3. הוויכוח בשאלת המשך הלחימה לאחר ביטול הגזרות והחזרת החירות הדתית.

פרק רביעי: ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית המקדש

- ב. הכתות הדתיות ועיקרי המחלוקת ביניהן: צדוקים, פרושים, איסיים.

חלק II – ערים וקהילות בימי הביניים

בגדד

ב. העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה

העיר בעולם המוסלמי

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחיזוקן של ערים קיימות באימפריה המוסלמית.
3. מבנה העיר המוסלמית, מוסדותיה המרכזיים, תושביה: מעמד המשפטי ודפוסי המגורים שלהם.
4. השפעת השינויים הפוליטיים על מעמדן של הערים בעולם המוסלמי.

הקהילה היהודית בעיר המוסלמית

1. המעמד המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות.
 3. מאפייני הקהילה היהודית, ההנהגה העצמית ומוסדותיה בארצות האסלאם.
- * יש ללמוד את הנושא גם על פי מ' פרנקל (עורכת) **מעיל תשבץ – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים**, הוצאת מעלות, ירושלים, תשס"ח, עמ': 23-31, 50-63.

ג. העיר באירופה הנוצרית והקהילה היהודית בה

העיר באירופה הנוצרית

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחיזוקן של ערים קיימות באירופה הנוצרית בימי הביניים.
3. היחסים בין תושבי העיר ובין השלטון: המאבק של תושבי העיר להשגת חירויות, הדפוסים השונים של מתן חירויות על ידי השליטים במקומות שונים.
4. המבנה החברתי בעיר: נייודת חברתית, משמעות המושג "אזרח חופשי", מעמד הנשים בעיר.
6. העיר כמרכז תרבותי-חינוכי (אוניברסיטאות) וכמרכז כלכלי (גילדות, שווקים, ירידים, בנקים).

הקהילה היהודית בעיר הנוצרית

1. המעמד המשפטי של היהודים בעיר הנוצרית.
2. הדמיון והשוני בין הקהילה היהודית לקורפורציות אחרות שהתקיימו בערים.

ד. עיר מדגימה – בגדד

1. העיר בגדד

- א. השיקולים הפוליטיים, החברתיים והכלכליים בייסודה של בגדד כבירת החליפות העבאסית.
- ב. גורמים, אירועים ואישים שתרמו לבניית בגדד ולהרחבתה ודרכי פעילותם.
- ג. השפעת המאבקים הפוליטיים בחליפות העבאסית על העיר בגדד מהמאה ה-8 עד המאה ה-10.
- ה. בגדד כמרכז כלכלי ודתי. ביטויים למרכזיותה של בגדד בתחומים שונים.
- ו. ניהול העיר – מערכות השיפוט, הפיקוח והאכיפה בבגדד.
- ז. בגדד כמרכז תרבותי של העולם המוסלמי במאות ה-9 וה-10 והביטויים לכך, תחומי הידע שפרחו בבגדד.

2. הקהילה היהודית בבגדד

- ב. מוסדות ההנהגה העצמית של היהודים כביטוי לאוטונומיה יהודית: ראש הגולה, הגאונים, תחומי פעילותם והשפעותיהם על היהודים בעולם המוסלמי.
- ג. רס"ג – אישיותו, הגותו ותרומתו להגות היהודית, דרכי ההתמודדות עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים, הפולמוסים שהיה מעורב בהם.
- ד. יחסי יהודים-מוסלמים בבגדד: מתיחות והשפעות תרבותיות.

פראג

ב. העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה

העיר בעולם המוסלמי

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחיזוקן של ערים קיימות באימפריה המוסלמית.
3. מבנה העיר המוסלמית, מוסדותיה המרכזיים, תושביה: מעמד המשפטי ודפוסי המגורים שלהם.
4. השפעת השינויים הפוליטיים על מעמדן של הערים בעולם המוסלמי.

הקהילה היהודית בעיר המוסלמית

1. המעמד המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות.
 3. מאפייני הקהילה היהודית, ההנהגה העצמית ומוסדותיה בארצות האסלאם.
- * יש ללמוד את הנושא גם על פי מ' פרנקל (עורכת) **מעיל תשבץ – מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים**, הוצאת מעלות, ירושלים, תשס"ח, עמ': 23-31, 50-63.

ג. העיר באירופה הנוצרית והקהילה היהודית בה

העיר באירופה הנוצרית

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחיזוקן של ערים קיימות באירופה הנוצרית בימי הביניים.
3. היחסים בין תושבי העיר ובין השלטון: המאבק של תושבי העיר להשגת חירויות, הדפוסים השונים של מתן חירויות על ידי השליטים במקומות שונים.
4. המבנה החברתי בעיר: נייודות חברתית, משמעות המושג "אזרח חופשי", מעמד הנשים בעיר.
6. העיר כמרכז תרבותי-חינוכי (אוניברסיטאות) וכמרכז כלכלי (גילדות, שווקים, ירידים, בנקים).

הקהילה היהודית בעיר הנוצרית

1. המעמד המשפטי של היהודים בעיר הנוצרית.
2. הדמיון והשוני בין הקהילה היהודית לקורפורציות אחרות שהתקיימו בערים.

ד. עיר מדגימה – פראג

3. העיר פראג

- א. גורמים שתרמו להתפתחותה של פראג וגורמים שעיכבו את התפתחותה עד המאה ה-16.
 - ב. הביטויים למרכזיות של פראג בתחום המדיני, הכלכלי, הדתי והחינוכי-תרבותי.
- 4. הקהילה היהודית בפראג**
- ד. הפעילות הכלכלית של יהודי פראג, "יהודי החצר".
 - ה. מבנה החברה היהודית בפראג: הקיטוב החברתי בקרב יהודי פראג, עזרה הדדית (פועלו של מרדכי מייזל).
 - ו. פראג כמרכז תרבותי יהודי.
 - ז. המהר"ל מפראג – אישיותו, הגותו ותרומתו להגות היהודית בימי הביניים, דרכי התמודדות של המהר"ל עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים (המשמעות שהעניק המהר"ל לגורלם הפוליטי של היהודים ולדרך חייהם בגולה), ביקורתו על שיטות הלימוד והפסיקה המחייבת.

היסטוריה, לימודי חובה – חלק ב', 022116

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

א. טוטליטריות, אנטישמיות ושואה

2. פרק מבוא – המשטר הטוטליטרי

- א. המאפיינים של המשטר הטוטליטרי, דוגמאות מברית-המועצות.
 ב. ייחודו של המשטר הטוטליטרי כמשטר השולט ומפקח על כל תחומי החיים של האזרחים.

3. נאציזם, מלחמת העולם השנייה והשואה

חלק ראשון: 1939-1933.

- א. האידאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי, מרכזיות שאלת היהודים באידאולוגיה זו.
 ג. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם (דרך בניית המשטר הנאצי, כולל המדיניות כלפי היהודים).
 ד. השימוש בטרור, הקמת מחנות ריכוז, הרחקת יסודות המתנגדים למשטר והיחס לבני אדם שהוגדרו חריגים, היחס לחולים ולמוגבלים – "המתת חסד" (אותונוזיה).
 ז. מדיניות החוץ של הנאצים – המטרות והצעדים התוקפניים שנקטו הנאצים כדי לממשן. מדיניות הפיוס של אנגליה וצרפת, ההקצנה במדיניות החוץ הנאצית, והתהליך שהביא לתחילת מלחמת העולם השנייה: סיפוח אוסטריה, הסכם מינכן, כיבוש כל צ'כוסלובקיה, הסכם ריבנטרופ-מולוטוב.

חלק שני: ראשית מלחמת העולם השנייה עד "מבצע ברברוסה" (יוני 1941), והמדיניות כלפי

היהודים באזורי הכיבוש.

- א. המהלכים הצבאיים העיקריים בחזיתות השונות עד קיץ 1941, והסברים להצלחת הצבא הגרמני בשלב זה. הקרב על בריטניה, כיבושי הגרמנים בדרום מרכז אירופה, החתמת שליטים על הסכמים כפויים במדינות: רומניה, בולגריה, יוגוסלביה, הונגריה.
 ב. "הסדר החדש" באירופה – הבהרת המושג, הצעדים השונים שנקטו הנאצים כדי לקדם את הגשמתו.

- חלק שלישי: מלחמת העולם ו"הפתרון הסופי" – מקיץ 1941 עד כניעת גרמניה ויפן ב-1945.**
- ד. ועידת ואנוזה – מטרת כינוס הוועידה, נציגי הרשויות שהוזמנו, הנושאים שהועלו בישיבה, מקומה של הוועידה בתהליך ביצוע "הפתרון הסופי".
- ו. דרכי הלחימה של היהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי":
1. המרד בגטאות – מי היו המורדים, מטרת המרד, קשיי התארגנות, לבטים ודילמות של המורדים, ייחודו של המרד בגטו ורשה לעומת מרידות בגטאות אחרים.
 2. המרידות במחנות ההשמדה – מטרתן וקשיים.
 3. הלחימה של הפרטיזנים היהודים – הלבטים אם ומתי לצאת מהגטו, הקשיים בהצטרפות לפרטיזנים ומאפייני הלחימה.
- ח. תוניסיה בימי הכיבוש הנאצי (נובמבר 1942-מאי 1943) – נסיבות הכיבוש ומטרתו, מדיניות הנאצים כלפי היהודים, עמדת האוכלוסייה המקומית והאליטות הקולוניאליות כלפי היהודים. האם קורות היהודים בתוניסיה בששת חודשי הכיבוש הם חלק מה"שואה"?
- י. יחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש באירופה כלפי היהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי":
1. "הרוב הדומם", משתפי פעולה, מעטים שהסתכנו לעזור ולנסות להציל.
 2. "חסידי אומות עולם" – הגדרת התואר, מניעים, דפוסי עזרה והצלה.
- יא. עמדת ממשלות בעולם החופשי והיישוב היהודי בארץ-ישראל בשאלת עזרה ליהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".
4. פעולות עזרה וניסיונות הצלה מצד היישוב היהודי בארץ-ישראל למען יהודי אירופה.

ב. בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

1. המאבק להקמת המדינה ומלחמת העצמאות בשנים 1945-1949
- א. עמדת בריטניה ועמדת ארצות-הברית בנוגע לשאלת העקורים ושאלת ארץ-ישראל.
 - ב. חלקם של יהודי ארצות-הברית באחריות לעם היהודי ובלחץ להקמת המדינה.
 - ג. מאבק היישוב היהודי בשלטונות המנדט הבריטי בתחומי ההעפלה, ההתיישבות והמאבק הצבאי (תנועת המרי, מאבק צמוד ומאבק רצוף).
 - ד. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם – הדיון באו"ם, עמדת המעצמות, השפעת "המלחמה הקרה" על עמדת המעצמות, החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, התגובות על החלטת האו"ם בקרב היישוב היהודי והפלסטיני ועמדת מדינות ערב.
 - ה. מלחמת העצמאות – חלק א': הכוחות הלוחמים, מוקדי הלחימה והמפנה – תכנית ד'.
 - ו. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל (הוויכוח מתי להכריז על הקמת המדינה), הקמת צה"ל, פירוק המחנות ומטה הפלמ"ח.
2. מדינת ישראל במזרח התיכון
- ז. מלחמת ששת הימים: סיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל בתחומים שונים, על הפלסטינים ועל מדינות ערב.
 - ח. מלחמת יום הכיפורים: סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב.
3. עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל
- א. העלייה בשנות החמישים והשישים; ארצות מוצא של העולים, סיבות לעלייה, ממדי העלייה, דרכי ארגון העלייה ומאפייניה (עליית הצלה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית). תהליך הקליטה: קשיים ושיקולים המשפיעים על תהליך הקליטה. אירועי ואדי סאליב: משמעותם והשפעתם.